

Inhoud

- 1 Allemaal losers 7
Roos Vonk, *hoogleraar sociale psychologie:*
'De angst om buitengesloten te zijn is enorm groot' 27
- 2 De oerloser 34
René Gude, *directeur van de Internationale School voor Wijsbegeerte:* *'Mensen worden in een bijzonder erbarmelijke staat geboren'* 49
- 3 De hiërarchieloser 57
Ben Tiggelaar, *schrijver, columnist en managementtrainer:* *'De geschiedenis ligt bezaaid met mannenlijken'* 82
- 4 De aandachtsloser 93
Frank Koerselman, *psychiater:* *'We willen er zo ontzettend graag toe doen'* 107
- 5 De internetloser 117
Francisco van Jole, *journalist en internetdeskundige:*
'De nerd had eindelijk een platform' 132

Allemaal losers

Maria R. is een paar dagen op najaarsvakantie in Parijs. Ze besluit op maandagochtend te gaan joggen in de Jardin des Plantes, zogenaamd omdat ze gewoon zin heeft even te hollen, maar eigenlijk omdat ze zo geniet van het kosmopolitische gevoel dat joggen in de Jardin des Plantes in Parijs haar geeft. Ze heeft geen goede hardloopkleden bij zich, maar dat geeft niks: op een paar gewone stadssneakers en in een oude trainingsbroek kun je prima rennen.

Maria staat vroeg op en verlaat het hotel. Er schijnt een mooie herfstochtendzon. Uit de cafés kringelt de geur van koffie. Op een terras steekt iemand een Gauloise Blonde op, Peugeot's en Renaults toeteren elkaar de weg af, uit het Gare de Lyon komen drommen mensen die op weg zijn naar hun werk. Ze dragen elegante kleden, houden een mobiele telefoon aan hun oor en zwiepen losjes hun dure leren tas over hun schouder. Maria begint een Frans chanson te neuriën en zet het op een drafje richting de Seine. Ze voelt zich een echte

Parisienne. Nee, beter nog: een vrouw van de wereld, die alles onder controle heeft. Straks gaat ze bij Galeries Lafayette ook zo'n leuke leren tas kopen!

Maria steekt de Seine over en jocht de Jardin des Plantes in. Ze merkt dat haar gewone stadssneakers toch niet zo heel lekker zitten als de schoenen waar ze thuis op loopt. Ze voelt dat de spieren van haar linkerscheenbeen zacht beginnen te protesteren. Haar truitje kruipt steeds hinderlijk omhoog. Haar hoofd wordt langzaam knalrood, zoals altijd wanneer ze hardloopt, en ze hijgt met zachte, gierende uithaaltjes.

Dan hoort ze achter zich een ritmisch geruis. Het klinkt als een groep galopperende paarden. Even later wordt ze voorbijgelopen door een clubje hardlopende jongens van een jaar of drieëntwintig. Ze dragen strakke, gladde broekjes tot op de knie en felgekleurde hemdjes die de spieren van hun sixpack duidelijk laten uitkomen. Ze hebben bruin krullend haar en sommigen dragen een sierlijk zweetbandje, hoewel niemand van hen zweet. Binnen een paar seconden zijn ze Maria voorbijgezwefd. Geen van de jongens neemt de moeite nog even om te kijken. Maria jocht naar de uitgang, steekt opnieuw de Seine over en draaft terug richting hotel.

Vervelend genoeg kan ze de straat van haar hotel

niet meer vinden. De zon is achter de wolken verdwenen. Vuilniswagens maken een hels kabaal. Een bus kan haar nog net ontwijken en toetert zo hard dat Maria verschrikt opzijspringt.

Als Maria voor de vierde keer dezelfde zwerver met zijn stapeltje kranten passeert en hij haar voor de vierde keer spottend aankijkt, voelt ze zich helemaal geen kosmopoliet meer. Alleen nog maar een sneue veertiger met zere kuiten en een rooie kop, die de weg kwijt is.

Een loser.

Hans Z. ligt in zijn bed. Zijn vrouw is al weg, naar haar werk. Het is halftien, maar Hans mag zich gerust nog even omdraaien want hij hoeft nergens naartoe. Twintig jaar lang was hij directeur van een belangrijke uitgeverij. Daar was hij een meester in 'de boel bij elkaar houden': hij plooidde en schikte, hij wikte en woog, en knopen doorhakken liet hij met alle plezier aan zijn adjunct over.

Twee maanden geleden is hij vertrokken. De nieuwe eigenaar van het concern vond dat het tijd werd voor een fris en jong type. Hans Z. vond dat niet, maar hij had geen keus. Hij kon gaan en kreeg een flinke zak geld mee.

Sindsdien weet hij zich geen raad. Tot twee maanden geleden wás hij iemand, namelijk de directeur van een belangrijke uitgeverij. Zijn dagen

waren tot de rand gevuld met allerlei bezigheden die bij de directeur van een belangrijke uitgeverij pasten. Hij onderhield het contact met de belangrijkste auteurs; hij moest naar recepties, naar lezingen, naar openingen van tentoonstellingen. Soms mocht hij opdraven bij *Pauw & Witteman* of werd hij geïnterviewd door *NRC Handelsblad*. Terwijl hij zich een ongeluk netwerkte, regelde zijn secretaresse zijn leven en lazen zijn redacteuren de manuscripten van zijn schrijvers na. Zo kon hijzelf al zijn energie stoppen in het directeur-zijn van een belangrijke uitgeverij.

Maar wie is hij nu? Hans Z. heeft geen idee. Hij solliciteert zich suf. Op alle verzoeken voor saaie voorzitterschappen, nog saaiere commissariaatjes en heel soms een zaaddodende lezing, zegt hij dankbaar ja.

Vijf over halftien. Hans Z. hoort een plofje op de deurmat. Hij schuift zijn bed uit en roffelt hoopvol de trap af. Misschien is er wel een brief! Een uitnodiging voor het een of ander.

Op de mat ligt het maandblad van de Bijenkorf.
Hans Z. voelt zich een loser.

Ruud B. is net wakker en kruipt achter zijn computer. Hij is sinds een paar maanden actief op Twitter en Facebook, en actief wil bij hem ook echt zeggen: actief. Hij vertelt elke dag een keer of twintig wat hij

doet, wie hij ziet en wat er in zijn dorp zoal gebeurt. Hij heeft zich razendsnel ingewerkt in het Twitter- en Facebook-jargon en probeert zijn boodschapjes zo snedig mogelijk te formuleren. Ruud checkt elke dag of er nog nieuwe 'vriendschapsverzoeken' op Facebook zijn en hoeveel volgers hij op Twitter heeft.

In het begin liep het best lekker, maar de laatste twee weken is er een forse stagnatie opgetreden. Ruud gaapt, tikt 'www.twitter.com' in en kijkt hoopvol of er nog *mentions* zijn, boodschapjes die speciaal aan hem zijn gericht.

Nul.

Al iets minder hoopvol checkt hij zijn volgers. Hij begint zacht te vloeken. Gisteren had hij er nog 198, nu 196. 'Loop maar weg, smerige ellendelingen!' tikt Ruud, terwijl hij hard op de toetsen slaat. 'Zo kom ik nooit aan de 200 volgers.' Hij zucht diep en gaat een kopje koffie maken. Als hij terugkomt, staat de teller op 195. Ruuds dag is verziekt, nog voor hij goed en wel is begonnen.

Hij voelt zich een loser.

In *À la recherche du temps perdu* beschrijft de Franse schrijver Marcel Proust hoe de verteller op een wintermiddag griepig thuiszit. Hij is somber vanwege de

saai dag die hij achter de rug heeft, en nog somberder door het vooruitzicht op alweer zo'n saai dag. Hij vindt zichzelf middelmatig, droevig – een loser, al werd dat woord in de tijd van Proust nog niet gebruikt.

Zijn moeder geeft hem een kopje thee met een madeleine, een koekje dat hij sinds zijn jeugd niet meer heeft gegeten. De verteller laat een stukje van de madeleine in zijn thee vallen en neemt een slok.

Dan gebeurt er een mirakel. 'Maar op het moment dat deze met koekkrumels vermengde slok thee mijn gehemelte raakte, kreeg ik een schok en concentreerde ik mijn aandacht op wat er voor buitengewoons in mij gebeurde. Een heerlijk gevoel van vreugde, waarvan ik de oorzaak niet kende, had zich van mij meester gemaakt en isoleerde mij van mijn omgeving. Terstond lieten de wisselvalligheden van het leven mij onverschillig, rampen werden onschuldig, de korthed ervan was maar bedrieglijk, op dezelfde wijze gaat de liefde te werk doordat zij mij van een kostelijke substantie vervult: of liever deze substantie was niet in mij, maar ik was het zelf. Ik voelde mij niet meer middelmatig, afhankelijk van de omstandigheden en sterfelijk.'

In *Hoe Proust je leven kan veranderen* zegt filosoof en schrijver Alain de Botton over deze scène: 'Dat de verteller zo opgetogen is over het voorval met de madeleine komt doordat het hem helpt beseffen dat niet zijn *leven* middelmatig is geweest, maar vooral het *beeld* dat hij ervan in zijn geheugen meedroeg. Nu hij dat leven,

geholpen door de madeleine, opnieuw beziet, komt het een stuk voller en kleuriger en rijker voor zijn geestes-oog dan hij het zich meende te herinneren.’

Het is een belangrijke observatie: het is niet de werkelijkheid die bepaalt hoe je over jezelf denkt, maar het beeld dat je zelf van die werkelijkheid maakt; en dan vooral het beeld van jezelf zoals je vermoedt dat ‘anderen’ – wie dat ook mogen zijn – jou zien.

Maria R. voelt zich niet zozeer een loser omdat haar kuitspieren pijn doen of omdat ze de weg naar haar hotel even niet kan vinden, ze voelt zich een loser omdat ze zichzelf observeert door de ogen van een onzichtbare massa die zich ergens om een hoekje van de straat heeft verzameld, en die haar schaterend duidelijk maakt dat ze een oud wijf uit de provincie is, en geen mondaine strakke stadse meid van vijftientig.

Hans Z. voelt zich geen loser omdat hij in zijn riantte huis in bed kan blijven liggen zolang hij maar wil, maar omdat hij zijn leven lang heeft geprobeerd ‘iemand’ te worden en vervolgens ‘iemand’ te blijven, en hij zich langzaam begint te realiseren dat hij zonder zijn baan ‘niemand’ is.

Ruud B. voelt zich niet zozeer een loser omdat hij op Twitter door 196 mensen wordt gevolgd – tot een paar jaar terug had hij nog nooit van het hele Twitter gehoord – maar omdat hij zich afgewezen voelt door al die duizenden potentiële volgers die niet geïnteresseerd zijn in zijn lotgevallen, wat vast en zeker komt

doordat hij een volslagen anonieme freelancer is die leeft van het voltikken van saaie brochures (en zo nu en dan een saai jaarverslag) voor saaie bedrijven, in plaats van dat hij de flitsende schrijver is die hij zou willen zijn.

Zoals iemand in een spiegel of etalageruit zichzelf nooit helemaal kan zien, zo heb je in je hoofd een beeld van jezelf dat incompleet en incorrect is, opgebouwd uit losse flarden, en dat is gevormd gedurende alle jaren dat je jezelf al meezeult. Dat beeld zet je voortdurend af tegen het beeld van jezelf zoals je volgens jezelf zou moeten zijn.

Doorgaans komen die twee nauwelijks met elkaar overeen. Het beeld van de werkelijkheid (klein, dikke reet, grote bek) komt niet in de buurt van het beeld van het ideaal (lang, slank, erudiet).

Diep in iedereen leeft een vaag idee van hoe het ideale leven in een volmaakte wereld er ongeveer uitziet. In de elfde eeuw na Christus zag kerkvader Anselmus in dat vermoeden van een perfecte wereld het bewijs voor het bestaan van God. Immers: waar haalde de onvolmaakte mens, die nooit meer had gezien dan zijn eigen ellendige omgeving, anders het besef vandaan dat de dingen zoveel mooier en beter zouden kunnen zijn dan ze waren?

De Franse wetenschapper Blaise Pascal kwam in de zeventiende eeuw tot een vergelijkbaar bewijs voor het

bestaan van God, in zijn verhandeling over de vergeefse middelen die we gebruiken om het opperste geluk te bereiken: ‘Wat anders roepen deze hunkering en onmacht ons toe dan dat de mens ooit waarachtig geluk heeft gekend, waarvan hem nu niets anders is overgebleven dan de indruk, het volkomen lege spoor?’

Vandaag de dag hoeft niemand zich af te vragen hoe we toch aan onze ideeën en opvattingen over de perfecte wereld komen. We weten heel goed wie ons die ideeën en opvattingen voorschotelen. Dat doen reclamemensen, filmregisseurs, modeontwerpers, architecten, fotografen, romanschrijvers, designers. Koks doen het, pr-jongens, lobbyisten, kappers, psychologen, winkeliers, scenarioschrijvers.

Wijzelf.

De volmaakte schijnwereld grijnst ons elke dag een keer of duizend toe.

Je slaat *Allerhande* open en je ziet een foto van een ‘Siciliaans buitendiner’. Een schattig klein meisje met lange kastanjebruine haren en gekleed in een donkergroen jurkje danst over een weelderig gazon naar een grote tafel. Ze draagt een grote schaal met verse pasta. Op tafel staan robuuste glazen water en wijn, een prachtige vrouw in een lila jurk schept een andere prachtige vrouw een heerlijk hapje op, aan het hoofd van de tafel zit een leuk jongetje met zijn blote voetjes te spelen. Iedereen lacht.

Uren werk heeft het gekost, eindeloze inspanningen

zijn verricht om de foto op een toevallige snapshot van een volkomen willekeurige tuinscène te laten lijken, maar dat staat er niet bij.

Je zet de televisie aan en je kijkt naar *Gooische Vrouwen*. Het lijkt echt, maar elke grap en elke droevige verzuchting is verzonnen, uitgeschreven, verfraaid en eindeloos gerepeteerd; over elke kamerplant is nagedacht, iedere langslopende figurant is functioneel. Het is een verbeterde versie van het echte leven.

Nog verwarrender wordt het als je niet naar *Gooische Vrouwen* kijkt, maar naar *Boer zoekt Vrouw* of naar een van de andere vele realitysoaps die Nederland sinds *Big Brother* kent. Nu kijk je niet meer naar drama dat op realiteit lijkt, maar naar als realiteit vermomd drama. De boeren in *Boer zoekt Vrouw* lijken eruit te zien als zichzelf en te praten als zichzelf, maar toch is aan dat beeld net zo lang gesleuteld tot het er zo uitziet als het de programmakers behaagt.

De gemaakte wereld is overal en laat ons voortdurend zien hoezeer we tekortschieten. Hij zit niet alleen verstopt in glossy magazines, van waaruit de prachtigste, tot volmaakte godinnen gefotoshopte meisjes ons vals toesissen dat wij nooit zo mooi zullen worden als zij, hoe hard we ook lijnen en ons laten verbouwen. Hij zit ook in snelle, *snappy*, tot op de seconde getimede gesprekjes met musici, auteurs en cabaretiërs in programma's als *De Wereld Draait Door*, die elke avond tonen hoe geslaagde mensen eruitzien en hoe ze praten.

Zelfs zit hij in de veel saaiere, langere interviews met mensen in kranten of weekbladen. Altijd praten die mensen in keurige, grammaticaal correcte volzinnen. Dat doen ze niet uit zichzelf, dat doen ze omdat een journalist hun woorden heeft geïnterpreteerd, samengevat en logisch geordend.

Maar dat staat er niet bij.

De moderne mens laat zich non-stop naaien, en het treurige is: hij naait zelf lustig mee. Hij wordt aan de lopende band geconfronteerd met beelden die echt lijken, maar het niet zijn, en die hem intussen wijsmaken hoe zijn leven er eigenlijk, in een perfecte wereld, zou moeten uitzien. Hoe hij moet praten, zingen, redeneren; wat hij moet dragen, hoe hij zijn huis moet inrichten.

En de stakker probeert uit alle macht aan het ideaalplaatje te voldoen. Hij koopt de juiste schoenen, schaft de nieuwste appjes voor zijn iPad aan, draait verantwoorde muziek, zet indrukwekkende boekenkasten vol met interessante werken en hangt op zijn werk de getapte jongen uit.

Zo bouwt hij zelf ook mee aan het beeld van een ideale wereld, waar anderen vervolgens aan moeten voldoen, die op hun beurt óók weer de juiste schoenen kopen en de nieuwste appjes aanschaffen.

Het is om doodmoe van te worden, en dat worden veel mensen dan ook.